

פרק א

התורה היא נס

לימוד תורה הוא עבורנו עניין שבשגרה. בקיאות ועיון, אמונה, הלכה ופרשת השבוע זמינים לנו כל כך, עד שאיננו זוכרים להתפלא על עצם קיומם.

בהתלבטויות בין אפשרויות וסגנונות לימוד ובהתמודדות האם בכלל ללמוד, אנו נוטים לשכוח דבר אחד פשוט: התורה היא אור אלוקי אין סופי, שבניסי ניסים ירד עד אלינו ובכוחו להפוך לנו את החיים.

בפרק שלפניכם נרענן את צורת ההסתכלות שלנו על הנס הגדול בהיסטוריה: **התורה.**

1. נס הצמצום

"החֲקֹר אֱלוֹ-הַ תִּמְצָא אִם עַד תִּכְלִית שְׂדֵי תִמְצָא" (איוב יא, ז)
"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נְאֻם ה'." (ישעיהו נה, ח)
"כֹּל זֶה, נִסִּיתִי בַחֲכָמָה; אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה, וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי" (קהלת ז, כג)
"לִית מַחְשְׁבָה תִפְיֶסָא בְּךָ כְּלָל" ואין המחשבה תופסת בך כלל (פתיח אליהו - הקדמה לתיקוני הוהרה)

מה היא התורה? ערמות של קושיות ותירוצים במסכת בבא בתרא? דקדוקי הלכות אינסופיים בדיני נטילת ידיים? הרי חצי מהדיונים האלו לא נוגעים אלי, לא יקרו לי ואולי לא לאף אחד אחר! אז למה ללמוד את כל זה, מה זה נותן לי?

השאלה הזו מציקה לכל אחד מאיתנו, והתשובה האמיתית אליה היא אחת: **התורה היא ה'**. בתוך כל סיפורי התורה, דיוני הגמרא, פירושי פרשת השבוע והלכות השולחן ערוך, מסתתר האלוקים הגדול, בורא העולם, שרצה לבנות גשר בינינו לבינו. התורה היא זו שמעניקה לנו את נקודת המפגש והגשר אל מה שמעל ומעבר לכל השגה, אל האין-סוף.

"אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת שֶׁבַת (קה ע"א): "מִנֵּינִי לְנוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה? שְׁנַאֲמַר "אֲנֹכִי" - אֲנָא נִפְשֵׁי כְּתִבִּית יְהִיבִית". וּפְרוּשׁ הָעֲנִינִי הוּא רְמִזוּ לְמָה שְׁכַתְּבֵנוּ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צִמְצַם שְׂכִינְתּוֹ בְּתוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה, וְזֶה נִקְרָא נִפְשׁוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא... וּבְכָל אוֹתִיּוֹת הַקְּדוּשִׁים אֲמוּרִים, בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב וּבְתוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה גַם כֵּן, וַיִּמְלֵא כְבוֹדוֹ אֶת הַכֹּל. בְּכַדֵּי שַׁעַל יְדֵי כֵן יְהִיָּה מָה שְׂיִדְבַק הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ בְּתוֹרַת ה' וַיּוֹכֵל לְחַזוֹת בְּנוֹעַם ה' לְהַדְבִּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ".

(רבי מנחם נחום מצ'רנוביל, 'מאור עיניים' יתרו, ד"ה "אמנם")

כשם שאי אפשר להפריד בין נפשו של אדם לבין מחשבותיו ומאוויו, כך אין לנתק בין התורה לבין הקדוש ברוך הוא. את הרעיון הזה מבטא הזוהר הקדוש במשפט: "אוֹרֵיִתָּא וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּלָא חֵד" - התורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד. התורה היא חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא ולכן היא הוא. לפי זה, כשהקדוש ברוך הוא הוריד את התורה לעולם, הוא ירד יחד איתה!

ואיך הוא יורד עד אלינו? כשהוא מדבר איתנו על דברים מהעולם שלנו, מהחיים האנושיים, מכל מיני כיוונים ובכל מיני צורות. על מקרים שקרו ושלא יקרו, על שאלות פשוטות ועמוקות, בסיפורים אנושיים או בדיונים מופשטים. כך שמכל צד נוכל לתפוס בשכלנו את חכמת התורה - חכמת ה'.

"וְהִנֵּה הִלְכָה זֶה, הִיא חֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. שַׁעֲלָה בְּרִצּוֹנוֹ שְׂפָשִׁיטְעוֹן רְאוּבֵן כֶּךָ וְכֶךָ דְרָךְ מְשַׁל, וְשִׁמְעוֹן כֶּךָ וְכֶךָ, יְהִיָּה הַפֶּסֶק בֵּינֵיהֶם כֶּךָ וְכֶךָ. וְאַף אִם לֹא הָיָה וְלֹא יְהִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם, לְבֵא לְמִשְׁפָּט עַל טַעֲנוֹת וּתְבִיעוֹת אֱלוֹ, מִכָּל מְקוֹם, מֵאַחַר שֶׁכֶּךָ עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂאֵם יִטְעוֹן זֶה כֶּךָ וְזֶה כֶּךָ יְהִיָּה הַפֶּסֶק כֶּךָ - הָרִי כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ וּמְשִׁיג בְּשִׁכְלוֹ פֶּסֶק זֶה, כְּהִלְכָה הָעֲרוּכָה בְּמִשְׁנָה אוֹ גְמָרָא אוֹ פּוֹסְקִים, הָרִי זֶה מְשִׁיג וְתוֹפֵס וּמְקִיף בְּשִׁכְלוֹ רִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, ד'לִית מַחְשְׁבָה תִפְיֶסָא בֵּיָה" וְשִׁאִין מַחְשְׁבָה תוֹפֶסֶת בּוֹ וְלֹא בְּרִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ, כִּי אִם בְּהִתְלַבְּשׁוֹתָם בְּהִלְכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק ה)

אנחנו מסוגלים להבין את מי שאי-אפשר להבין, אנחנו חושבים את מה שמעבר לגבולות החשיבה. בורא העולם, שלא מחשבותיו מחשבותינו ואין מחשבה שיכולה

כמו אב שקונה חומש לבנו הקטן וגם שוכר לו מלמד, כך ה' יתברך נתן לנו את התורה וגם הוא בעצמו מלמד כל אחד מבני ישראל. וזהו שאנו מברכים "המלמד תורה לעמו ישראל".

(חידושי הר"מ)

לתפוס אותו, מגלה לנו את רצונותיו ומחשבותיו, ואנחנו לומדים ומבינים. המוח האנושי מסוגל לתפוס את מה שבאופן טבעי לא שייך להגדרות שלו.

"ואף דהקדוש ברוך הוא נקרא אין סוף ו'לגדלתו אין חקר' (תהלים קמה, ג) ו'לית מחשבה תפיסא ביה כלל', וכן ברצונו וחקמתו כדכתיב 'אין חקר לתבונתו' וכתיב 'החקר אלוה תמצא' וכתיב 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם' - הנה על זה אמרו 'במקום שאתה מוצא גדלתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו' (מגילה לא ע"א), וצמצם הקדוש ברוך הוא רצונו וחקמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגרות ומדרשי חכמינו ז"ל, בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה...

ולכן נמשלה התורה למים - מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, כך התורה ירדה ממקום כבוד שהיא רצונו וחקמתו יתברך ו'אורייתא וקדשא בריך הוא פלא חד' ו'לית מחשבה תפיסא ביה כלל', ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה, שהן רוב מצות התורה ככלם והלכותיהן, ובצרופי אותיות גשמיים בדיו על הספר, עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים, כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן..."

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק ד)

איך מפרש בעל התניא את המשפט "במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו"?

איך ירדה התורה ממחשבתו הבלתי נתפסת של הקדוש ברוך הוא להיות ברת השגה והבנה?

אם אינשטיין ילמד פיזיקה לתינוקות בני שנה, או אם הרמב"ם ילמד פילוסופיה לבולי-עץ זה יהיה הגיוני בהרבה מן האפשרות שהקדוש ברוך הוא ייתן תורה לבני אדם. גם אם ריבוע התפילין, שמונה עשרה הדקות של המצה או שפת התנ"ך נראים לנו טבעיים, הרי שאם נחשוב קצת נראה כי אין דבר מוזר מהם. 'אין סוף' זה אין שפה, אין סוף הוא מעל הזמן והמקום, איך פתאום יוצאות ממנו הוראות שקשורות למקום, כמו הלכות התלויות בארץ, לזמן, כמו שבת וחגים, או אף לטעויות ושקרים של אנשים?

התשובה היא: צמצום.

מאחר והקדוש ברוך הוא ברא עולם גשמי, עם יצורים מוגדרים וסופיים, הוא יודע כי אם חכמתו לא תתורגם לשפת ומגבלות בני-אנוש הרי שהיא תהיה לא רלוונטית עבורם. אם ננסה, ללא שפה וללא מילים, להבין חכמה שעוסקת בתחומים שאין ביניהם ובין עולמנו כל קשר, הרי שניותר בחושך. לא ייווצר כל קשר בינינו לבין אלוקים. באהבה שאין לה קץ, צמצם הקדוש ברוך הוא את חכמתו והפך אותה לחכמה מובנת. רק גאונות אין סופית ואהבה אין סופית יכולה להוביל פרויקט כזה, להכניס אין סוף לתוך סוף.

וזה דורש גם משהו מאיתנו... כפי שנראה במקור הבא:

"והנה כמים הפנים לפנים, כמו שהקדוש ברוך הוא כפיכול הניח וסלק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכליתי וגנזו והסתירו בצמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. על אחת כמה וכמה בכפלי כפליים לאין קץ, כי ראוי לאדם גם כן להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו יתברך, בדבקה חשקה וחפצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממוץ...

כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים תִּתְּלֶהט נַפְשׁוֹ וְתִתְּלַבֵּשׁ בְּרוּחַ נְדִיבָה לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וּלְעֻזּוֹב
כֹּל אֲשֶׁר לוֹ מִנְגֵד, וְרַק לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְּבַרֵךְ וּלְכַלֵּל בְּאֹרוֹ בְּדַבְּקָה חֲשָׁקָה וְכוּ'
בְּבַחֲיִנַת נְשִׁיקוֹן וְאַתְּדַבְּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא וּדְבַקוֹת רוּחַ בְּרוּחַ. אִךְ אִיךָ הִיא בְּחִינַת
אַתְּדַבְּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא? לְזֶה אָמַר "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כּוּ' עַל לְכַבֵּד וּדְבַרְתָּ
בָּם כּו' (דברים ו, ו) "'.

"כִּי הִנִּיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּחַ הוּא אֶת הָעֲלִיּוֹנִים וְאֶת הַתְּחַתּוֹנִים וְלֹא בָחַר בְּכֶלֶם, כִּי
אִם בְּיִשְׂרָאֵל עֲמָו וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם עֲרוֹת הָאָרֶץ מְקוֹם הַזֶּהמָא וְהַטְּמָאָה, לֹא
עַל יְדֵי מְלָאךָ וְלֹא עַל יְדֵי כּוּ' אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּחַ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצֻמוֹ יֵרֵד
לְשֵׁם כְּמוֹ שְׂכָתוֹב "וְאָרַד לְהַצִּילוֹ וְגו'" (שמות ג, ח) כְּדֵי לְקַרְבֵּם אֱלִיּוֹ בְּקָרוֹב וְיִחַדּוּ
אִמְתִּי בְּהִתְקַשְׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, בְּבַחֲיִנַת נְשִׁיקוֹן פֶּה לְפֶה לְדַבֵּר דְּבַר ה' זֶה הַלְכָה,
וְאַתְּדַבְּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא הִיא הַשְּׁגַת הַתּוֹרָה וְיַדִּיעַת רְצוֹנוֹ וְחֻקְמָתוֹ דְּכֻלָּא חָד
וְשֵׁם כֶּלֶם אַחַד מִמֶּשׁ".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק מט. מו)

הקדוש ברוך הוא אוהב אותנו וירד עד אלינו, כדי שאנחנו נקריין לו אהבה בחזרה ונעלה
עד אליו. אילולא התורה לא היתה לנו שום דרך להתקרב לה'. היינו תקועים בתוך
הסופיות של העולם, ולא הבה לא היתה דרך להתממש. התורה היא זו שפורצת את
הדרך, את מחסום הסופיות של העולם, ונותנת לנו את האפשרות להדבק בה' פה אל
פה ורוח ברוח.

ובכל זאת, מתעוררת בקרבנו שאלה. האם התורה המלובשת בתוך העולם הזה היא
עדיין אותה חכמה אין סופית? האם הלכות שעוסקות בחקלאות או במשפטים הן רצונו
האותנטי של הקדוש ברוך הוא?

על כך מוסיף בעל התניא:

"וְאִךְ שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּלַבְּשָׁה בְּדַבְּרִים תְּחַתּוֹנִים גִּשְׁמִיִּים, הָרִי זֶה כְּמַחְבֵּק אֶת הַמְּלַךְ
דְּרַךְ מְשֻׁל, שְׂאִין הַפֶּרֶשׁ בְּמַעֲלַת הַתְּקַרְבוֹתוֹ וּדְבַקוֹתוֹ בְּמַלְךְ בֵּין מַחְבֵּקוֹ כְּשֶׁהוּא
לְבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד בֵּין שֶׁהוּא לְבוּשׁ כְּמָה לְבוּשִׁים, מֵאַחַר שֶׁגוּף הַמְּלַךְ בְּתוֹכָם. וְכֵן
אִם הַמְּלַךְ מַחְבֵּקוֹ בְּזוּעוֹ גַּם שֶׁהִיא מְלַבֶּשֶׁת תּוֹךְ מְלַבְּשִׁיו כְּמוֹ שְׂכָתוֹב "וְיִמִּינוּ
תְּחַבְּקֵנִי" (שיר השירים ב, ו) שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּמִין שֶׁהִיא בְּחִינַת חֶסֶד וְיָמִים".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק ד)

האלוקות יכולה להתעטף במעטה של הגיון, סבירות וחוקי טבע, אך בתוך כל העטיפות
האש האלוקית מלהטת. לא משנה כמה שכבות של לבוש מכסות אותו, המלך באמת
נוכח בתוך לבושו. ה' מתלבש בלבוש התורה כדי לרדת אלינו, התורה מתלבשת
בלבוש ההלכות והעניינים הגשמיים. וכך, כאשר אנו לומדים על דיני רחיצה או צחצוח
שיניים בשבת, אנחנו בעצם לומדים את חכמתו האינסופית של ה'.

ה' כתב את נפשו! את תמצית לבו הוא השקיע בתורה, ולנו יש את הזכות ללמוד אותה
וכך להידבק בו. לא רק שהתורה היא הסוד של העולם, לא רק שהתורה היא הנס
הגדול בהיסטוריה אלא שהיא גם הדבר המרגש ביותר שקיים.

חבר ניגש אליך, מתבונן לך בעיניים ומעניק לך מכתב שכתב עבורך. במכתב הזה,
הוא אומר, כתבתי הכי אינטימי, את עצמי, את נפשי שפכתי לתוך השורות והמילים...
אתה לוקח את המכתב, מקפל ו...שוכח אותו באיזה כיס? אתה מתחיל לקרוא ו...נרדם
באמצע?

בורא הלבבות, בורא הרגשות והנשמות, כתב את עצמו והעניק לנו באהבה! "הגית בו
יומם וילילה", באש ובהתלהבות, זו התגובה הטבעית ביותר...

התורה נקראת "משל
הקדמוני" כי היא משל
לבחינת קדמונו של עולם
– ה' יתברך. כמו שעל ידי
המשל יושג הנמשל, כך על
ידי לימוד התורה יזכה לחזות
בזיו השכינה.

(רבי שניאור זלמן מלאדי)

2. מנהרת הזמן

לפעמים צריך להרים את העיניים מהספר, ולהביט בעצמך ובספר מן הצד. יושב לו בן אדם וקורא בהנאה את דברי חכמים מלפני מאות אלפי שנים. מבלי להתפלא על עצם היכולת לעשות זאת, הוא מקשה, מתרץ, חושב ומזדהה עם דבריהם של חכמי ישראל ולא מבין שהוא תופעה, שהוא חי בתוך נס...

פער מנטאלי קיים אפילו בינינו לבין ההורים שלנו, שלא לדבר על סבא וסבתא, או על סבא של סבא של סבא. איך יכולים להיות לנו ערכים, מונחים ואפילו סלנגים משותפים עם אנשים שחיו לפני מאות אלפי שנים, ביבשות, תרבויות ותקופות שונות? לא רק שאנחנו מסוגלים להבין אותם, יש לנו אפילו דו-שיח חי אתם!

”אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתינו דובבות בקבר”.

(תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צו ע"ב)

”כשלומדיו איזה הלכה שחדשו התנאים, על ידי זה נתדבק רוח התנא עם רוח הלומד. ואפילו צדיקים שכבר הלכו לעולמם, וכשאנו לומדין תורותיהן על ידי זה נתדבק רוחם ברוחנו, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה: 'שפתייהם דובבות בקבר'”.

(רבי נחמן מברסלב, 'ליקוטי מוהר"ן' ח"א תורה יב)

רבי עקיבא והלל הזקן, יחד עם שלמה המלך, יחזקאל הנביא, הרמב"ם ורבי שלמה גאנצפריד בעל הקיצור שולחן ערוך - כולם חיים, השפתיים שלהם זזות והם עומדים קרוב אלינו בעת הלימוד. מי שם לב שעברו שמונה מאות שנה מאז שרש"י נפטר? מי היה מאמין ש-3300 שנה אחרי נתינת התורה עוד ידברו עליה בחדשות? בתי מדרש רועשים, בהם יושבים צעירים ולומדים תורת חיים, הם אנטיזתה מושלמת לספריות שקטות ומאובקות עם ספרים ישנים של מחברים מתים.

באמת אין למדן ואין חכם כי "תורת ה' תמימה", ואמר הבעש"ט כי היא תמימה שלא התחיל בה אדם והיא שלימה. (רבי מנחם נחום מצרנוביל)

זמני מול תמיד

מעשה באיש עסקים, שבמשך שנים הקדיש מזמנו לתחום תורני כלשהו. יום אחד התלבט אם להמשיך בכך או לחדול ולהתמסר כל-כולו לעסקיו. הלה שיתף בהתלבטותו זו את הרבי מליובאוויטש.

בתשובתו שלל הרבי מכל וכל את עצם המחשבה להגביר את ההשקעה בעסקים על-חשבון העיסוק בתורה. בין השאר, כתב לשואל: "הגע עצמך: אלפים ואלפים שנה הייתה נשמתו, שהיא-היא העיקר אצל כל בני-ישראל, עוסקת בתורה. ואחרי חיינו בעולם הזה הגשמי, תחזור הנשמה להתעסק בתורה ולהתעמק בחכמתה, שהיא אין קץ לנצח נצחים. אלא שבינתיים, במשך איזה עשירות שנים זימן לו הקב"ה עסק של מסחר. ואיך אפשר להביט על זה שזהו עסקו ואילו עניין התורה הוא עניין נוסף?!"

(הילולא דרבי)

יחד עם הרמב"ם

הרב יוסף דוב סולובייצ'יק

"זכורני, כד הוינא טליא, נער גלמוד ובודד הייתי! פחדתי את העולם. קר וזר היה לי העולם. נדמה היה לי כאילו הכול לועג לי. ברם, חבר אחד היה לי והוא, אל תצחקו לי, הרמב"ם. איך התיידדנו? פשוט, נפגשנו!

אורח קבוע היה הרמב"ם בביתנו. הימים ימי סמיכת אבא מרי על שולחנו של סבא, הגאון החסיד, ר' אליהו פיינשטיין, איש פרזנא. אבא ישב ולמד תורה ביום ובלילה. חבורה (לא גדולה ביותר) של אברכים ובחורים מצוינים התלקטה אליו ושתתה בצמא את דבריו.

שיעוריו של אבא היו ניתנים בטרקלין של בית סבא, שם עמדה מיטתי. דרכי היתה לשבת במיטתי ולהאזין לדברי אבא. אבא מרי דיבר תמיד על אודות הרמב"ם. וכך היה עושה: היה פותח את הגמרא; קורא את הסוגיא. אחר כך היה אומר כדברים האלה: זהו פירושם של הר"ם ובעלי-התוספות; עכשיו נעיין נא ברמב"ם, ונראה איך פירש הוא. תמיד היה אבא מוצא כי הרמב"ם לא פירש כמותם ונטה מן הדרך הפשוטה. אבא מרי היה אומר, כמעט בתלונה על הרמב"ם, אין אנו מבינים לא את הסברא של רבינו ולא את אופן ביאורו את הסוגיא. כאילו היה קובל על הרמב"ם בעצמו: רבינו משה, מדוע עשית זאת? לפום ריהטא, היה אבא ממשיך, הראב"ד בהשגותיו צודק. בני החבורה היו קופצים ממקומותיהם וכל אחד ואחד הציע את רעיונו. אבא היה מקשיב והיה דוחה את דבריהם, ואמר עוד הפעם: דברי רבינו קשים כברזל. מכל מקום לא אמר נואש; היה סומך את ראשו על ידו הקמוצה ושוקע במחשבה עמוקה. החבורה שתקה ולא הפריעה אותו מהרהוריו. לאחר זמן ממושך היה מרים את ראשו לאט לאט ומתחיל: רבותי, נראה נא... והתחיל לדבר. לפעמים היה מדבר ארוכות, ולפעמים היה מדבר קצרות. אני עשיתי אזני כאפרכסת והייתי מאזין לדבריו. לא הבנתי אף מלה אחת בנוגע לעניין המדובר. ברם רושם כפול התרקם במוחי התמים והצעיר: (א) הרמב"ם מוקף מתנגדים ו"אויבים" הרוצים לעשות לו רע; (ב) המגן היחיד הוא אבא מרי. לולא אבא מי יודע מה היה קורה לרמב"ם. הייתי מרגיש כי הרמב"ם בעצמו היה נוכח כאן בטרקלין ושומע את דברי אבא. הרמב"ם היה יושב עמדי במיטתי. מה היה מראהו? לא ידעתי בדיוק. אבל דומה היתה דמות דיוקנו לפני אבא הטובות והיפות מאד. בשמו של אבא נקרא גם הוא - משה. אבא היה מדבר; התלמידים, בעינים נעוצות באבא, היו שומעים בדריכות את דבריו. לאט לאט פגה המתיחות, אבא צעד בעוז ובגבורה. סברות חדשות בקעו ועלו; הלכות נוסחו והוגדרו בדיוקנות נפלאה. אור חדש זרח. הקושיות נתייטבו, הסוגיא נתפרשה. הרמב"ם יצא כמנצח. פני אבא היו מקרינות שמחה וגיל. הוא הגן על "דידו", על רבינו משה בן מיימון. בת-צחוק של נחת נראתה על שפתי הרמב"ם. גם אני השתתפתי בשמחה זו. עליז ושמח הייתי. הייתי קופץ ממיטתי

ורץ מהר לחדר אמי ובשורה מרנינת לב בפני: אמא, אמא, הרמב"ם צודק, הוא ניצח את הראב"ד. אבא עזר לו. כמה נפלא הוא אבא!

אולם לפרקים לא תכופות לא האיר מזלו של הרמב"ם - "אויביו" הקיפוהו מכל צד; הקושיות היו קשות כברזל. דבריו נפלאו מאבא מרי. הוא ניסה בכל כוחו להגן עליו. אבל הישועה לא באה. אבא מרי היה משתקע בהרהורים כשראשו נשען על אגרופו. התלמידים, אני וגם הרמב"ם בעצמו חיכו לדברי אבא מתוך מתיחות נוראה. אבל אבא היה מרים ראשו ואומר בעצבות: תיקו; דברי הרמב"ם קשים מאד. לית נגר ובר נגר דלפרקינהו. הדבר נשאר בצריך עיון. כל החבורה, ואבא מרי בתוכה, היתה עצובה, בבחינת "פורשת ובוכה". יגון חרישי השתפך על כל פנים. גם עיני היו זולגות דמעות. גם בעיני הרמב"ם הייתי רואה אגלי דמעה נוצצים.

לאט הייתי בא אל אמא והייתי אומר לה בלב קרוע; אמא, אבא לא יכול ליישב את הרמב"ם - מה נעשה? אל תצטער, היתה אמא עונה, אבא ימצא תירוץ על דברי הרמב"ם. ואם הוא לא ימצא, אולי אתה כשתגדל תיישב את דברי הרמב"ם. עיקר העיקרים הוא ללמוד תורה מתוך שמחה והתפעלות.

חוויה זו שייכת לימי ילדותי. אבל בכל זאת היא לא פנטסיה של זהב של נער קטן; אין הרגשה זו בגדר מיסטיקה. היא מציאות פסיכולוגית היסטורית גמורה שחיה גם עכשיו בעמקי נשמת. כשאני יושב ללמוד הנני נמצא תיכף ומיד בחבורת חכמי המסורה. היחס בינינו הוא אישי. הרמב"ם מימיני, ר"ת משמאלי, רש"י יושב בראש ומפרש, ר"ת מקשה, הרמב"ם פוסק, הראב"ד משיג. כולם הם בחדרי הקטן, יושבים סביב לשולחני. המה מביטים עלי בחיבה, משתעשעים עמי בסברא ובגמרא, מעודדים ומחזקים אותי כאב. אין תלמוד תורה רק פעולה דידיקטית, אין עסק בדברי תורה רק עניין פורמלי טכני המתגשם בהמצאות וחילוף ידיעות. היא חוויה כבירה של התיידדות של דורות הרבה, הזדווגות של רוח ברוח, איחוד של נפש בנפש. אלה שמסרו את התורה ואלה שקיבלו אותה מזדמנים לפונדק היסטורי אחד.

כאמור, הרמב"ם היה חברי לא רק בשנות הילדות. גם עכשיו אנו חברים. ההבדל בין חווייתי הילדותית וחווייתי העכשווית מתבטא רק בפרט אחד. בילדותי רק הרמב"ם היה חברי. עכשיו החברותא גדלה וכוללת הרבה. כל חכמי המסורה מימות משה עד הנה התיידדו עמי והמה רעי וחברי! כשאני מיישב דברי הרמב"ם או הר"ת הנני רואה את פניהם המאירות, המביעות נחת רוח. הנני מרגיש תמיד כאילו הרמב"ם והר"ת מעניקים לי נשיקות על מצחי ולוחצים את ידי. כאמור, אין זה דמיון. זוהי חוויה עמוקה מאד. זוהי חווית מסורת תורה שבעל-פה".

(הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'ק, 'איש ההלכה' פרק 'ובקשתם משם')